

Jaké mohou být dopady aktuálního dění v Evropě na cukerní sektor?

HOW COULD CURRENT EVENTS IMPACT EUROPEAN SUGAR SECTOR?

Cukrovarnictví patří ve světě a v Evropě k nejstarším průmyslovým odvětvím. Cukr vyráběný z cukrové třtiny je znám již od 16. století, řepný cukr se v Evropě vyrábí již více než 200 let.

Historicky je cukr velmi významná komodita, která bývala symbolem národního bohatství, sloužila jako platidlo a samozřejmě jako lahodná potravinová s vynikající chutí. Za dobu své existence prošlo řepné cukrovarnictví všemi etapami evropského vývoje bez většího ohrožení, spíše naopak. Touha po soběstačnosti ve výrobě cukru byla tak silná, že se cukrovarnictví úspěšně rozvíjelo ve všech státech Evropy tam, kde se dařilo cukrovce.

Formát cukrovarnictví výrazně přesáhl význam samotného produktu – cukru – jako nezastupitelné potraviny. Ve většině států, včetně českých zemí, podpořil průmyslový rozvoj, vznikaly továrny na výrobu nejen cukrovarnických, ale i dalších strojů. Cukrovarnictví přispělo k rozvoji železniční dopravy výstavbou tratí a vleček a mělo vliv na tvorbu pracovních míst. Pro zemědělce bylo významné nejen možnosti pěstovat cukrovou řepu, která jako okopanina zlepšuje kvalitu půdy, ale také možnost rozvoje zemědělských strojů. Je nutné poznamenat, že rozvoj cukrovarnictví a řepářství byl umožněn finanční rentabilitou výroby cukru a pěstování řepy.

To vše se odehrálo v Evropě za uplynulých dvě stě let. Velkou otázkou zůstává, jak se bude cukrovarnictví dařit v dalším období. Aktuální doba přináší mnoho převratných změn, které mohou mít na další vývoj a možná i existenci tohoto tradičního a slavného odvětví velký vliv. Nechci nyní hovořit o oblíbeném klišé rádoby výživových poradců a znalců, že cukr je „bílý jed“ a je odpovědný za mnoho civilizačních chorob. Mám na mysli závažné události posledních pěti let, které ovlivňují a do budoucna budou ovlivňovat nejen cukrovarnictví, ale také pěstitele řepy a mnoho firem, které s cukrovarnictvím souvisejí. V roce 2017 proběhla v Evropské unii tzv. tržní reforma cukerního pořádku a byla tak definitivně ukončena centrálně řízená výroba cukru prostřednictvím stanovených produkčních kvót cukru. Evropské cukrovarnické společnosti tak přecházejí z řízeného prostředí do prostředí liberálního, kde je cena na rozdíl od stanovených minimálních cen určována poptávkou a nabídkou. Pro cukrovary a zemědělce je to velká změna, tržní prostředí je nestabilní, ceny se mění v závislosti na objemu produkce a jeho spotřeby v Evropě a ve světě. Na druhou stranu však liberální prostředí přináší producentům cukru svobodu ve výrobě a prodeji na trhu EU nebo exportu do třetích zemí.

Přechod do liberálního tržního prostředí byl také tvrdou zkouškou konkurenceschopnosti, ve které obstály jen ty nejefektivnější cukrovarnické společnosti v Evropě. A cukrovary v Česku obstály velmi dobře. Stejně tak i pěstitelé řepy, kteří se svými výsledky ve výnosech a dosahované cukernatosti vyrovnali těm nejlepším v Evropské unii.

Další vliv na pěstování řepy a cukrovarnictví má nejednotná dotační politika jednotlivých států Evropské unie. Stále jsou vidět velké rozdíly v úrovni dotací starých členských zemí a zemí, které v uplynulých dvaceti letech do EU vstupovaly. Systém dotací je poměrně složitý, každá země má svá specifika, a tak dotace – stejně jako např. sociální podpory – nikdy nebudou vyhovovat všem. Nezbyvá tak než si přát, aby naše velké zemědělské organizace (Agrární komora ČR, Zemědělský svaz ČR) společně se státními vyjednavači byli silní a byli schopni vyjednat nám vyhovující podmínky.

Poslední volby v EU a Evropském parlamentu přinesly silný nástup tzv. zelené politiky, odborně nazvané Green Deal. Jejím cílem je dosáhnout, téměř ihned a bez ohledu na ekonomiku a finanční náročnost, maximálně ekologické výroby. V praxi to znamená výrazné omezení chemických prostředků na ochranu zemědělské produkce včetně řepy, omezení ochrany osiv mořením, dělení velkých polí

na menší apod. Uvedené restriktce byly tak rychlé, že zakázané prostředky není čím nahradit, nejsou známe nové ekologické metody výroby osiv cukrové řepy. To přineslo pro pěstování řepy návrat některých, v minulosti již vyřešených nemocí a škůdců. Byli jsme tak svědky nižších výnosů a snížení efektivity pěstování řepy. I zde však zemědělci a pracovníci odborných firem prokázali v krátkém období své schopnosti situaci řešit a v posledním roce byly výnosy řepy opět na velmi dobré úrovni.

S ohledem na zmíněné problémy a v reakci na Green Deal, je nutné zaměřit se v blízké budoucnosti na zintenzivnění výzkumu pro pěstitele řepy s dobrou prognózou signalizace chorob, škůdců a živin v rámci komplexního informačního servisu pro ekologičtější technologii. Bude nutné podporovat šlechtění a zavádění nových odrůd s rezistenční schopností vůči chorobám a škůdcům. Ukazuje se, že šlechtění je jedinou reálnou cestou k ekologizaci zemědělství bez dopadů na produkci.

I na cukrovary je vyvíjen nutností na ekologizaci výroby silný tlak. Výroba cukru je energeticky poměrně náročný proces. Stále přísnější evropská legislativa přináší potřebu obrovských investic. Hlavním cílem současné legislativy v ochraně životního prostředí je tlak na snižování emisí oxidů uhlíku, dusíku, síry a pevných prachových částic. Cukrovary jsou povinny platit za vypouštěné emise oxidu uhličitého prostřednictvím nákupu tzv. emisních povolenek CO₂, jejichž cena na evropském trhu prudce stoupá a za poslední období se zněkolikanásobila. Znamená to, že po roce 2025 musí být zrušeny uhelné kotelny a musí být nahrazeny jinými palivy s cílem dodržet nové a přísné limity oxidů síry, uhlíku a dusíku. To vše bude stát obrovské finanční prostředky. Bude nezbytné zabývat se tím, co bude základním energetickým médiem pro cukrovary. Uhlí musí s ekologických důvodů skončit, můžeme se však v této době spolehnout např. na plyn? Jaké máme vlastně alternativy? Otázkou je, jak do tohoto ekologického trendu promluví rychlost nástupu obnovitelných zdrojů energie, které budou schopny nahrazovat fosilní druhy paliv. A také za jaké peníze to bude.

Ale i cukrovarnictví udělalo v úspoře energií a ekologii velký krok kupředu. Výrobní technologie cukrovarů je neustále modernizována a dochází tak k významnému snižování energetické náročnosti výroby. Cukrovar už není jen cukrovarem, ale stává se komplexním podnikem, který sice zpracovává jednu základní surovinu – cukrovou řepu, ale vyrábí kromě cukru řadu dalších výrobků, včetně zelené energie. Cukrovary tak vyrábí potraviny (cukr, líh), obnovitelné zdroje energie (bioplyn, biolih), přírodní hnojiva (cukrovarské vápenaté kaly, lihovarnické výpalky), krmiva (melasu, cukrovarské řízky, sušené řepné granule, výpalky). Pro svou výrobu nepotřebuje vodu, má jí dostatek, a dokonce přebytek ve zpracovávané cukrovce. Přebytek vody vrací po vyčištění zpět přírodě. I kvalitní zemina z vyprané řepy se po vysušení vrací zemědělcům znovu na pole. Cukrovar tak pracuje bez odpadů. Tomu se říká cirkulační ekonomika, která výrazně přispívá k ekologičtější budoucnosti.

Velkým a určitě ne posledním vlivem na cukrovarnictví je aktuální situace na východě, válka na Ukrajině. Dopady války do budoucna je velmi těžké odhadnout, ale již dnes vidíme řadu nových, dosud neznámých překážek. Velké problémy jsou v automobilovém a strojírenském průmyslu, začínají jen těžko překonatelné potíže v dostupnosti fosilních zdrojů energie a pohonných hmot, ropy a zemního plynu. S tím souvisí i jejich obrovský cenový nárůst. Tento problém se dotýká cukrovarnictví v celé Evropě velmi urgentně. Stejně tak vidíme zdražení železa, oceli, konstrukčních a stavebních materiálů, které se promítají do hospodaření cukrovarníků. Ukrajina se pro svou vysokou produkci obilí nazývá obilnicí Evropy a s postupující válkou se začíná mluvit o možné potravinové krizi.

Válka tak boří naše letité představy o jasné pozitivní roli globalizace ekonomiky a obchodu. Možná budeme hledat novou rovnováhu mezi liberálním obchodem a dražší jistotou soběstačnosti.

Nechci ve svém článku nastiňovat další možné katastrofické scénáře, mohlo by to přerůst ve spekulace. Jisté je, že žijeme v převratné době, která přináší mnoho změn. Stačí zmínit pandemii COVID, která mnohé změnila a možná nás naučila větší pokoře. Pokud se podívám do historie, mnoho podobných problémů bylo vyřešeno. Mám na mysli období válek, nemocí, ekonomických konkurenčních bojů atd. A cukrovarnictví fungovalo navzdory všem potížím stále.

Jsem optimista a pevně věřím, že cukerní sektor v Evropě – a samozřejmě také v České republice – přežije a vyřeší i ty problémy, nad kterými se ve svém článku zamýšlím.

Oldřich Reinberg